

ELŐSZÓ

E kötetbe a jelenkori székelyföldi falusi társadalom gazdasági, társadalmi jelenségeinek vizsgálata során, az utóbbi tizenhárom évben készült írásaim egy részét válogattam össze. Jó egy évvel ezelőtt érlelődött meg a gondolat, hogy ezt a munkát szükséges elvégeznem. Erre indított az a tapasztalatom, hogy a kutakodásaim helyszíneihez – zömében a Kishomoród mente településeihez – hasonló megrekedt kistájak, térségek problémái, súlyosságukhoz képest alig jelennek meg a nyilvánosság fórumain és a döntéshozó szerepben lévők horizontján. Úgy látom egyre mélyül a szakadék a vidéki társadalomban „lent” élők és a „fent” - a politikai, gazdasági elit - között. A szerencsés fent lévők - a deklaratív szinten túl - nem tartják fontosnak ismerni, mi történik lentiek hétköznapijaiban, a társadalom mélyrétegeiben. Úgy vélem a közgondolkodásban markánsabban kellene jelen lennie a vidéki, zömében mezőgazdaságból élő lakosság társadalmi, gazdasági problémáinak. Ne tévesszen meg az a körülmény, hogy manapság egyre több fórumon, rendezvényen hallani az elmaradott, depressziós térségekkel kapcsolatban a vidékfejlesztés, területfejlesztés, fejlesztési prioritások, átalakítási, korszerűsítési programcsomagok, stb. fogalmakat, kifejezéseket. A fejleszteni kívánt térségekben valóban újszerű nyelvezet forgalmazói azonban ritkán, vagy egyáltalán nem szállnak alá az itt élő társadalmi csoportok mindennapjainak szintjére, holott minden valamirevaló területfejlesztési kézikönyvben olvasható, hogy a sikeres munka elengedhetetlen feltétele: meg kell ismerni a fejleszteni kívánt terület gazdasági, társadalmi viszonyait.

Az Ember és föld fejezetbe a kilencvenes évek elejének falusi gazdálkodási viszonyait, a családi gazdaságok típusait, a háztartások fenntartásában működtetett kapcsolatokat vizsgáló írásokat válogattam. A szocialista gazdálkodási, szervezeti formákból a magángazdálkodásra visszatérő falusi társadalom kiinduló állapotát, az új helyzetben tapasztalt stratégiaikereséseket rögzítő helyzetképek részben már a tegnap történetének dokumentumai is. Úgy vélem, az akkori megállapítások, a jelzett tendenciák nagyrészt ma is érvényesek. Az akkor tapasztalt viszonyok, magatartásmódok részben ma is tovább élnek. Ugyanakkor a falu társadalma jobbra észrevétlen, de állandó változási folyamatban alakul. Az azóta bekövetkezett változásokról, a belső szerkezeti differenciálódásról, a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodási formákról csak szórványos jelzéseink vannak. Nem ismerjük a családi gazdálkodás jelenkori változatait, a növekedés, felhalmozás, stagnálás vagy elszegényedés folyamatait. A változási folyamatok jelzésére illetettük e fejezetbe legfrissebb eredményeinket a falusi földhasználatról.

A Kítaszító föld fejezet központi témája a köztudatban jól ismert, de társadalmi súlyához képest kevésbé kutatott jelenség, a vendégmunka. E témakörben főleg a családi gazdaságon kívüli munkavállalás Kishomoród

menti változatait kutattuk. Az esettanulmányokban az egyéni és települési szintű külföldi – döntően magyarországi - munkavándorlás sajátosságait igyekeztem bemutatni. Az először 1991-ben felfedezett témához az évek során többször visszatértem, számba venni a szünni nem akaró folyamat történeti előzményeit, újabb tényezőit, személyes sorsokban, települési sajátosságokban megragadható változatait.

A Nemcsak dolgozik az ember fejezet írásai a társadalom szimbolikus szférájának néhány jelenségét tárgyalják, amellet érvelve, hogy a falusi világ társadalmi szereplőinek cselekvéseiben a gazdasági motívum nem az egyetlen mozgatóerő. Vannak az embereknek olyan tevékenységei amelyek nem kimondottan létfontosságúak, mégis időt áldoznak ezekre: ünnepelnek, kapcsolatokat ápolnak vagy éppen - a racionális megfontolásokat is félretéve - felfüggesztésükön ügyködnek.

Ma úgy látom, hogy a falusi társadalom felkészületlenül sodródik az elkövetkező években előreláthatóan élesedő gazdasági verseny feltételei felé. Hiányzik például a szerveződési és érdekképviseleti szakértelem, az együttműködési készség és bizalom. A főleg értelmiségi köztudatban élő rendtartó székely falu képzetét a „terepen” tapasztalható valóság lépten nyomon cáfolja: bizony sok településen nagy a „rendetlenség”. Sajnos ezekről az állapotokról nem szisztematikus kutatásokból, hanem a személyes tapasztalatok mellett, a napilapok riasztó híreiből szerezhetünk tudomást.

A kérdésre, hogy a politikai irányítással felgyorsuló integrációs folyamatokban milyen jövő vár a falusi társadalomra, ma csak deklaratív szinten vannak válaszok. A falusi társadalom jelenségeit módszerében korszerű, tárgyilagos elemzések sorozatával kellene feltárni. Ma már nem elég azonban az empirikus adatok halmozása, jogos elvárás a kutatások elméleti megalapozottsága is. A tényeket, a folyamatok összefüggéseiből levont következtetéseket a különböző rendű-rangú intézmények fejlesztői és európai uniós retorika büvkörében leledző döntéshozók asztalára kellene tenni.

A szerző
2003. november